

Виховний захід до Дня українського козацтва (14 жовтня)

Мета виховного заходу:

виховна: сприяти естетичному вихованню учнів, забезпечити моральне виховання учнів, продовжувати формувати такі риси характеру, як: патріотизм, гуманізм, милосердя; виховувати правильне ставлення та любов до історії українського народу;

освітня: розширити знання учнів про історію славного українського козацтва, Запорозької Січі, гетьманів.

розвиваюча: розвивати вміння аналізувати, виділяти головне, самостійно робити висновки, систематизувати, формувати гнучкість, самостійність, критичність мислення, розвивати просторову уяву.

Форма проведення: розповідь з елементами бесіди, повідомлень.

Місце проведення: навчальна кімната.

Тривалість: 45 хвилин.

Обладнання: комп'ютер, дошка, проектор або інтерактивна дошка, портрети гетьманів Д. Вишневецького, Б. Хмельницького, П. Сагайдачного, символи України, картини на козацьку тематику, виставка книг: Д. Яворницький "Історія запорозького козацтва", "І. Сірко", А. Кащенко "Із історії запорозького козацтва", Т. Шевченко "Кобзар", М. Грушевський "Ілюстрована історія України", пісні: «Ой у лузі червона калина», «Ой на горі та женці жнуть».

Список використаних джерел:

1. Piosenki Lemkowskie I Ukrainskie. Akademicki Klub Turystyczny "Maluch", 2001. – 137 с.
2. Мицик Ю. Отаман Іван Сірко. — Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1999.
3. Може вміститися сльоза... / Упорядник І.О. Голубенко. – Київ: Інститут громадянського суспільства, 2002. – 180 с.
4. Перлини української народної пісні / Упорядник Микола Гордійчук. – Київ: Музична Україна, 1991. – 383 с.
5. Пісенний вінок: Українські народні пісні / Упорядник Андрій Михалко. – Київ: Криниця, 2007. – 400 с.
6. Пісні маминого серця / Упорядник Р.П. Радишевський. – Київ: Видавничий центр "Просвіта", 2006. – 351 с.
7. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. 1 том. Львів: видавництво «Світ».1990.- 319 с.
8. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. 2 том. Львів: видавництво «Світ».1991.- 457 с.
9. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Козак_\(значення\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Козак_(значення))

Вступне слово вчителя:

Улюблена Богом перлина
Для всіх українців одна
Козацька моя Україна
Хлібів золотих сторона
Негодами лютими бита
Віками ти йшла до мети
Тобі в небі зорею світити
І волю і долю знайти

14 жовтня щорічно відзначається День українського козацтва (згідно Указу Президента України від 7 серпня 1999р.).

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про День Українського козацтва

Враховуючи історичне значення і заслуги Українського козацтва у ствердженні української державності та суттєвий внесок у сучасний процес державотворення, п о с т а н о в л я ю:

Установити День Українського козацтва, який відзначати щорічно 14 жовтня - в день свята Покрови Пречистої Богородиці.

Президент України
м. Київ, 7 серпня 1999 року

Л. КУЧМА

Козацтву належить особливе місце в історії України та в історичній пам'яті українського народу. Саме козацтво було тією силою, яка активно впливала на історію України XVII – XVIII ст.

День Покрова, 14 жовтня, святкується в усіх козацьких громадах світу дуже урочисто, з молебнями про живих, з панахидами про тих хто відійшов в інший світ, з урочистими загальними зборами козаків. Як писав ще французький дипломат Жан-Бенуа Шерер у історичній праці, виданій 1788 року в Парижі, Покрова Пресвятої Богородиці було для козаків великим святом, оскільки їхню церкву було присвячено Діві Марії. Коли вони бажали обрати нових членів старшини, то збиралися саме у цей день.

Така історична традиція приурочується до дива поразки турків під Азовом у 1641 році. Гарнізон Азова в той час налічував 6 тис. донських і запорізьких козаків, а турецько-татарське військо – 227 тис. чоловік. Штурм Азова розпочався 6 червня 1641 року, але втративши близько 100 тис. чоловік, ворог відступив. У вирішальний час довгої героїчної оборони козацькому гарнізону з'явилося небесне видіння "Диви чудесної в багряній ризи", яке надихнуло козаків на новий подвиг, і до 1 жовтня 1641 року здійснилось дійсно диво: місто звільнилося від облоги.

Сьогодні світле та радісне свято – Покрова Пресвятої Богородиці. Від часів Хрещення Київської Русі і до наших днів це свято духовно об'єднувало наш народ, живило його вірою у повсякчасне заступництво Божої Матері за людський рід, за мир і добро на нашій землі.

Ведуча 1: Добрий день Вам, друзі щирі,
Хай живеться Вам у мирі,
Не минайте нашу хату,
Бо у нас сьогодні свято.

Ведуча 2: Сьогодні гадаєм, якраз буде
вчасно,
Щоб був у Вас дійсно чудовий настрій.
Упоравшись з ділом, хіба нам не варто
Зустрітися з силою, піснею, жартом.

Учень 1: Наша мандрівка – в історію давню і близьку, хотілося б поєднати розповідь про славу Січ Запорозьку з тими піснями і думами, що їх складав народ про своїх героїв, своїх богатирів, а почнемо з легенди ...

Учень 2: Колись дуже-дуже давно Бог запросив до себе дітей різних народів, щоб обдарувати їх до свята. Зібралось тут багато люду та всім знайшовся подарунок.

Учень 3: Аж ось помітив Господь, що в обшарпаній одежині стоїть ще одна дитина і гірко плаче. Це була українська дитина, яка, соромлячись свого вигляду, боялася підійти ближче. Зажурився Господь – усе ж всім роздав. Захмарилося його чоло та згодом проясніло, і подарував Він українській дитині найцінніший скарб – пісню, ту пісню, що ніхто її ще так не співав, ту пісню, що й досі береже в душі український народ.

Пісня про Україну «Ой у лузі червона калина»

*Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!
Марширують наші добровольці у кривавий тан
Визволяти братів-українців з ворожих кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!*

*Не хилися, червона калино, маєш білий цвіт.
Не журися, славна Україно, маєш вільний рід.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!*

*Гей, у полі ярої пшениці золотистий лан,
Розпочали стрільці українські з ворогами тан!
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!*

*Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
Та й прославить по всій Україні січових стрільців.
А ми тую стрілецьку славу збережемо,
А ми нашу славну Україну, гей, гей, розвеселимо!*

Ведуча 1: Відгомоніли століття з того часу, як в пониззі Дніпра за його порогами, мужні і вільнолюбиві лицарі заснували Запорізьку Січ. Світ звав їх козаками.

Ведуча 2: Народ оспівав у своїх думках, піснях, легендах цих лицарів, захисників вітчизни.

Козак: Гей, починалось все з дикого поля!
Вільному – воля! Полеглим тополя!
Мертві ганьби не ймуть.
Та не раз усміхалась козакам доля!

Учениця: За дніпровими порогами, за південними дорогами,

За степами, за широкими, наші прадіди жили.
Мали Січ козацьку сильную, цінували волю вільную.
Україну свою рідну як зіницю берегли.

Козак: Було колись в Україні – ревіли гармати,
Було колись запорожці – вміли панувати!

Козачка: Панували, добували і славу, і волю.
Минулося... осталися могили на полі

Козак: Було колись добре жити, на тій Україні!..
А згадаймо! Може, серце хоч трохи спочине.

Ведучий 1: В історії нашого народу є багато героїчний сторінок, та найцікавіша – це історія запорізького козацтва. Тож сьогодні ми з вами загадаємо як зародилась Січ, як козаки боронили рідну землю, про славних гетьманів.

Ведучий 2: Причинами виникнення козацтва було польське панування, що змушувало селян втікати в степи від кріпацької неволі, та ще більшим лихом були набіги турків і татар на українській землі. В боротьбі проти турецької навали та свавілля польської шляхти український народ створив власне військо – козацтво.

Втікачі селились за Дніпровими порогами і на острові Хортиці заклали першу Січ – фортецю. Козаки казали: Січ – мати, а Великий Луг – батько”.

Учень 1: То хто ж вони – козаки? Це вільні воїни, східноєвропейські найманці, представники військового стану 15-20 століття [9].

Через століття вчувається шелест козацьких знамен, брязкіт козацької зброї, стогін української землі від копит ординців, плач невільників і бій, як блискавка, як межа між життям і смертю. І постає в уяві образ сильних, мужніх і сміливих героїв, захисників рідної землі, православної віри.

Ведучий 1: Перша Січ закладена на острові Хортиця близько 1554 р. Її засновником став легендарний Байда-Вишневецький. Він перший вирішив покласти край турецьким нападам на Україну, зібравши під своїм керівництвом чимале військо, Байда організував сміливі походи в Крим, громив турецькі фортеці на Чорному морі. Через зраду попав в полон до турецького султана, загинув мученицькою смертю.

Вірш Ой, я Байда, Байда Вишневецький,
Що колись мене повісив цар турецький.
Що у Царгороді та й мене схопили,

Тай за ребро гаком, гаком зачепили.
У раю сидів я, дуже я занидів
Бо вже України років сто не видів.
- Одпусти – на землю, - говорю Петрові. –
Там же мої діти, чи живі-здорові?
Там же мої діти в третьому коліні.
Що вони там роблять тепер на Україні?

Ведучий 2: Попід гору доріженька веде,
Доріженькою отаманчик іде
Отаманчик попереду іде,
Козаченьків за собою веде.
Марширують України сини
І співають всі весело вони:
Отамане, отаманчику наш!
Веди, батьку, ти на ворога нас!
Козаченьки марширують, ідуть,
Нехай буде щаслива їм путь.

Гетьман Петро
Конашевич-Сагайдачний
1606-1622

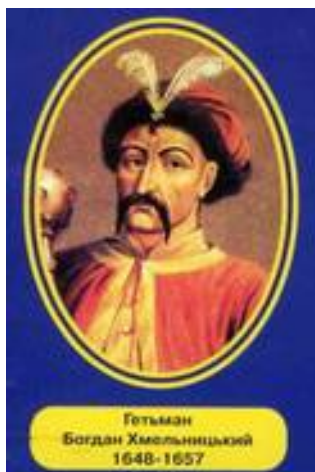
Ведучий 1. Слава козаків була в їх ватажках. Крізь бурхливі століття пронесла до нас пам'ять славетні імена.

Петро Сагайдачний належав до найосвіченіших людей свого часу. Здійснив багато морських походів.

Піклувався про розвиток, науки, культури. Здобув блискучу перемогу над турками під Хотинном, відбивши бажання турків стати завойовниками Європи.

Помер П.Сагайдачний від рани одержаної у битві під Хотинном.

Ведучий 2. Довго терпів наш народ неволю і гніт Польщі. Б. Хмельницький очолив Національно-визвольну війну, саме йому судилося зіграти епохальну роль у нашій історії відродити українську державу – Гетьманщину.

Гетьман
Богдан Хмельницький
1648-1657

Входить учень перевдягнений за Б. Хмельницького.

Б. Хмельницький. – А що, козаки, дасте слово сказати?

Козаки. – Говори, батьку!

Б. Хмельницький. Здоровенькі були, шановна громадо!

Бачу, зустрічаєте мене радо.

Вирішив я завітати, щоб минувшину згадати.

Ведучий 1. Відгомоніли бурі і грози, пройшли століття і літа,
А жаль стискає серце й досі, як Берестечко пригада.
О, як летіла світом слава! Трощив панів народний гнів!
Були вже Корсунь і Пилява, Блискучий Зборів, Київ, Львів

Ведучий 2. Богдане, Богдане ти живеш у згадках,
Ми вклоняємось тобі від усіх нащадків
Богдане, Богдане! Батьку наш гетьмане!
Твоя слава на Україні повік не зів'яне!

Ведуча 1: Важливі доручення Богдана Хмельницького часто виконував Петро Дорошенко. На початку 1660-го року він стає Чигиринським полковником.

Ведуча 2: Пізніше став гетьманом Правобережної України.

Козак 1: Серед визначних вождів найяскравішою постаттю був Іван Сірко (1605 (1610)¹ — † 1680).

22 рази козаки обирали його кошовим отаманом. За своє військове життя І. Сірко брав участь у 55 походах і завжди, виходив переможцем. Сірка

прозвали турки “Урус-шайтаном”, тобто українським чортом. Пізніше Сірко очолив повстання проти царських воєвод. За це кошовий попав у царську немилість і був засланий у Сибір.

Козак 2: Цар не любив Сірка і побоювався його. Але коли 300 тисяч турків перешли Дунай і хмарою посунули на Україну, в цей час цар згадав про Сірка. Запорожці зажадали від царського уряду повернення на Січ грози бусурманів. Цар змушений був поступитись. Сірко з військом запорожців, завдавши ворогам величезних втрат, визволив з неволі багатьох братів.

Козак 1: О, до нас прибув посланець Султана Мухамеда IV.

Входить посланець, читає:

Посланець: “Султан Мухамед IV Запорозьким козакам...”

Я, Султан Мухамед, брат сонця і місяця,
Онук і намісник Божий, державець царств
Македонського, Вавілонського, Єрусалимського,

---

¹ Іван Сірко народився приблизно між 1605–1610 роками. Це засвідчують результати досліджень останків Сірка, згідно з якими кошовому отаманові на момент його смерті було 70-75 років.

Великого і Малого Єгипту, Цар над царями,
Лицар ніким не поборений вояка, не вступний
Оборонець гробу Ісуса Христа, пестун Самого Бога,
Надія і утіха мусульман, острах і великий
Оборонець християн, наказую вам, запорозькі козаки!
З доброї волі піддатися мені без суперечки
і мене вашими наскоками не турбувати більше.

Султан турецький Мухамед IV.

Козаки сміються.

Отаман: Відписуй!

Писар: “Запорозькі козаки турецькому султанові:

Отаман: Ти – шайтан Турецький, проклятого чорта брат і товариш, і самого Люципера секретар, який ти в чорта лицар? Не будеш ти годен синів християнських під собою мати. Твого війська не боїмось, землею і водою битимемось з тобою.

Запорожець 1: Вавілонський ти кухар, Македонський Колесник;

Запорожець 2: Єрусалимський броварник, Олександрійський козолуп;

Запорожець 3: Великого і Малого Єгипту свинар, Вірменська свиня;

Запорожець 4: Татарський сагайдак, Каменецький кат.

Запорожець 1: Самого Гаспида онук, усього світу і півсвіту блазень, а нашого Бога дурень.

Писар: Числа не знаємо, бо календаря не маємо.
Місяць у небі, а рік у книзі, а день так, як у нас,
так і у вас – поцілуй за це ось куди нас.
Кошовий отаман І. Сірко з низовим військом Запорізьким.

Ведуча 1: У народі існує багато легенд про випробування прийому в козацьке товариство. Розповідають, що після того, як хлопець перехреститься, його пригощали пекучим від перцю борщем. Новачок мав його з'їсти, запиваючи квартою оковитої. Опісля новачка вели туди, де на Хортиці, чи в іншому місці на Дніпрі – лежала перекинута між скелями колода: хлопець мав пройти тим „містком”, не зірвавшись у воду. Подолавши цей іспит, майбутній козак повинен був пропливти певну відстань проти течії в смузі Дніпровських порогів.

Ведуча 2: Але й то ще не все. Хлопець повинен був, осідлавши дикого коня – чолом до хвоста, – без сідла й вуздечки проскати полем і повернутися неушкодженим. Якщо хлопець „на дикому лошаку скакав”, то це означало – у козаки годиться.

Ведуча 1: Чи кожен юнак проходив такі випробування, чи народ просто наділив їх богатырськими доблестями, – цього не відомо, достовірно одне : на Січ приймали незалежно від національності, віку та минулого, аби був вільний та нежонатий, говорив козацькою мовою, був православний, знав і приймав порядки та звичаї січового лицарства.

Ведуча 1: Козаки розробили власну тактику бою: галас — козаки йшли до бою в довільному порядку; табір — військо рухалося похідним строєм; самообкопування — засіб індивідуального захисту. Козаки були віддані своєму товариству, любили влучне слово, дотепні жарти, вигадки й розваги, а понад усе – пісню.

Пісня „Ой на горі та женці жнуть”

Ой на горі та женці жнуть,
А попід горою,
Яром-долиною
Козаки йдуть.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Козаки йдуть.

Попереду Дорошенко
Веде своє військо,
Військо запорізьке,
Хорошенько.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Хорошенько.

А позаду Сагайдачний,
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку,
Необачний.
Гей, долиною,
Гей, широкою,

Необачний.

"Гей, вернися, Сагайдачний,
Візьми свою жінку,
Віддай тютюн-люльку,
Необачний!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Необачний!"

"Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Знадобиться.

Гей, хто в лісі, озовися!
Та викрешем вогню,
Та закурим люльку,
Не журися!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Не журися!"

Ведуча 1: Засвідчимося разом сьогодні, брати і сестри,

Разом: Що козацькому роду – нема переводу!

Ведучий 1: А зараз запрошуємо вас розгадати **вікторину**.

- Що означає слово “Січ”?
- На якому острові знаходилась Запорозька Січ?
- Що вам відомо про Байду?
- Чим прославився гетьман Б. Хмельницький?
- Який гетьман прославився у битві під Хотином?
- Як прозвали турки кошового отамана І. Сірка?
- Назвіть козацьке прислів'я про Січ та Великий Луг.
- Які битви виграли козаки під час Визвольної війни?

Ведучий 2: Наша подорож завершилась. Ось вона – Січ – гніздо нашої вольниці, нашої історії, слави, пам'яті. Наша пам'ять про славне минуле має підкріплюватись добрими справами, успішним навчання. Ми маємо бути достойними тих славних лицарів, запорозьких козаків, оборонців рідної землі.

Ведуча 1: Ось і закінчилося свято,
Хотілося б вам усім побажати
Добра і злагоди, й краси,
Щоб для України ви росли.

Ведуча 2: Хай вам щастить завжди й у всьому,
Не піддавайте серце злomu.
Хай Бог нам усім допомагає
І рідний край оберігає!